

zahteva življenje od njega, da je ob prvem koraku v svet že cel človek, zmožen, da nadaljuje tam, kjer je njegov prednik končal. Zato med drugim tudi tega ne morem razumeti, zakaj nimajo vadnice na učiteljskih niti enega oddelka, ki bi imel več kot en razred. Toliko časa porabijo učiteljsčniki v vadnici, niti enkrat pa nimajo prilike videti, kako poteka delo v oddelku z več razredi, katerega bo moral marsikdo brez vodstva sam učiti, ko bo zapustil šolo.

Statistični podatki iz leta 1938. nam povedo, da imamo v naši banovini nad tri četrtine šol, kjer se poučuje v oddelku po več razredov istočasno, pa vendar ni dano niti enem učitelju, da bi se že na učiteljsču mogel poglobiti v to delo. Zato pa novinec v takem oddelku hlata in išče kod in kam, zgublja čas in se do konca šolskega leta v oddelku ravno znajde. Kakšni naj bodo uspehi? Tudi tu živimo v predsodkih in pomislekih, sicer ne bi moglo tako biti!

Če se kaj takega ne da napraviti v šoli za učitelje, bi morda mogla v ta namen kaj ukreniti naša poizkusna šola. Ali ne bi mogla biti tudi za to stran pouka poizkusna šola? Ta stran šole se mi zdi za večino naših ljudskih šol predvsem važna.

Tole sem smatral za vredno in potrebno omeniti v tem času, ko se v organizaciji ljudskega šolstva čuti nov pogon, ki utegne roditi zadovoljive uspehe.

Narodna kultura

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Kakor luč, ki se rodi iz grobe in slepe snovi, je vznikla na naših tleh narodna pesem. Romala je od ust do ust, skozi hrup in šum življenja, ga spremljala v družbi, v cerkvi, na romanjih in sejnih. Vsak košček naše zemlje ima v ljudskih srcih svojo posebno vsebino pesmi.

Kakor pôjeta danes v dobi moderne tehnike po lokalih in poljih, po krčmah in hotelih, v mestih in vaseh gramofon in radio, tako je nekda orila tod narodna pesem. Dočim gramofon in radio dražita živce, kajti njihova muzika je glasna, šumna, preračunana na to, da človeka mami, da mu nudi čim večji užitek v svetu čutov, je narodna pesem, ki jo gramofon in radio izpodrivata, v vse drugačnem odnosu do življenja, je živa tvorba ljudske duše, v najožjem stiku s kraljestvom narave, z njenimi prirodnimi fenomeni in krajevnimi dogodivščinami. Saj opaja človeška srca z radostjo, razplemteva v njih ljubezen do domače zemlje; ona je doživetje in kulturna lastnina slovenske duše, v njej je vonj spominov, v njej živi duh davnine in tradicije. Narodna pesem je v kozmičnem smislu sestavni del naše zemlje. Vsakemu koščku naše zemlje je namreč ljudstvo pripesnilo mitološko pomenljivost; vsak košček zemlje je torej živ v ljudski duši in ima v njej svojo idealizirano podobo in svojo posebno vsebino.

Gorske hrbte Triglava in njegove gorske skupke je ljudska domišljija ovenčala z mitološko gloriolo.

Že samo ime za najvišji vrh Julijskih Alp spominja na starega slovanskega boga Triglava, ki je imel tri glave v znak, da je vladal nadzemjski in podzemjski svet. Posvečen mu je bil črn konj.

Kraljestvo planinskega sveta in njegova veličastna samotna lepota nista ostala brez odziva v ljudski duši.

Kdor hoče razumeti bajeslovno lepoto naših planin, je ne sme gledati z očmi pomeščanjenega hribolazca, ki išče v gorah le oddiha, še manj z očmi suhoparnega, analitikujočega prirodnoslovca, ampak mora globlje v življenje, v bolečino in boleost našega ljudstva, razumeti njegove sanje. — Če bo postal tako preprosto človeški, tako neposredno topel in iskren kakor je gorsko ljudstvo, bo ž njim vred občutil naravo globlje, njegovo čustvo se bo zvezalo z njo, odkril bo tudi on, da so med življenjem in življenjem v prirodi morda še drugačne, skrivnostne vezi. Tudi v njegovem srcu se bodo morda razgibale zveneče strune o skrivnostih in tajnah v naravi, občutil bo tudi on tiste nevidne utripe narave, ki gredo preko naših razglabljanj, tudi njemu bo se zdelo, da je v tišini gorskega sveta nekaj več kakor le nemo strmenje gorskih vrhov in tiho molčanje gora. V gorski samoti bo tudi on občutil, da ima somrak neko posebno mistično moč, da je v gorskih nočeh nekaj bolj skrivnostnega kakor gre po njegovih razumskih računih, imel bo nemara skušnjo preprostega ljudstva, da ima »noč svojo moč«. Tedaj ne bo tako prezirljivo in pomilovalno gledal na bajeslovne podobe, ki so kakor biser, spočet v skrivnosti planinske narave, zrasle iz src našega ljudstva.

Čudovito romantični čar izvira iz iskrenega in spontanega včustvovanja v prirodo, iz povezanosti ž njo, iz subjektivnega genija ljudstva, ki je ustvaril alpskemu objektivnemu svetu še posebno, bajeslovno obliko življenja. Duševnost naroda, ki si je v trdi in grobi realnosti alpske prirode ustvarjala nov, bajesloven svet, je globlja in širša; kajti narod je kot umetnik našel globoko podtalno zvezo med seboj in naravo. Gorske vile, škratje, gozdni palčki, katerih so polne gore, divji mož itd. so tako bajeslovno romantična mišljenja prirode. Ali utrip ljudske duše gre še globlje; ona ujame v svojo bujno imaginacijo ne samo te bajeslovne gorske prebivalce, ampak vidi, ustvarja in prestvarja vso naravo v mitološko grandioznost.

Tudi »Zlatorog« (in nadzemsko lepe bele žene, triglavska roža, ki vzcvete iz vsake kaplje Zlatorogove krvi in ki je Zlatorogu lek, da takoj ozdravi, čim to rožo použije) je sicer bajeslovni motiv, a dobi mitološki pomen, če upoštevamo v tej zvezi ljudsko dušo, hrepenečo po neranljivosti, večni mladosti in nesmrtnosti. Ta prastari sen človeštva je ljudstvo preneslo na planinski svet in ga simboliziralo v kralju gorskih pečin.

Kakor je kralj Matjaž simbolna in vizionarna pesem ljudske duše, hrepeneče po svobodi, odrešenju, zmagi, moči in vstajenju, prav tako je »Zlatorog« simbolna pesem pračloveškega sna, le da je prenesen na planinsko naravo in ga je ljudska duša utelesila v nadzemski lepoti belih žená ter v kralju gorskih grebenov in pečin, v Zlatorogu, ki čuva zaklad pod Bogatinom in pase bele ovčice. V »Zlatorogu« je v bistvu le preskok iz človeške sfere na planinsko. Mit je torej osredotočen na svobodnem

predstavniku planinske narave, na divjem kozlu z zlatimi rogov. »Zlatorog« ima ne samo bajeslovno lepoto, ampak tudi simbolično vrednost.

Tudi zgodovinskih motivov se slovensko ljudstvo ne polasča zgolj umski, ampak z vsem svojim bitjem. Če preiskujemo zgodovinske motive v naših narodnih pesmih, najdemo tudi dovolj gradiva za analizo slovenske psihe. Vzemimo kateri koli zgodovinski motiv v naših narodnih pesmih, vedno bomo našli, da ima slovenska psiha neko skupno, dominantno potezo. In ta najznačilnejša poteza je veličina. Zgodovinski motiv, ki se ga je ljudstvo polastilo s svojim čustvovanjem, vedno tudi simbolično odraža ta osnovni element slovenske psihe.

V podzavest odrinjena čustva vzkale tem lepše tam, kjer si ljudska duša lahko poišče olajšanja, dá tako vnanjo nazorno obliko, ki je simbolično izrazilo njenih čustev.

V gorenjskem zgodovinskem motivu o Ajdovskem gradu vidimo, da je ljudska domišljija s svojim organskim psihičnim merilom tudi označila postavo Ajdovskih deklic; odmerila jim je namreč nadpovprečno, orjaško postavo.

Ajdovski gradec¹ naj bi ležal v Triglavskem skupku planin, in sicer v goratem hrbtu Bohinjske Bistrice, ali da še točneje označim, v Bohinjski dolini, blizu bitenjske cerkve. Na to mesto misli tudi Prešeren v svojem uvodu v »Krstu pri Savici«, kjer navaja:

»Beži tja v Bohinj, v Bistriško dolino,
v trdnjavo, zidano na skalo sivo,
še dandanašnji vidiš razvalino,
ki Ajdovski se gradec imenuje. (Uvod, 14—18.)

V Bohinjski dolini so se namreč odigrali zadnji in najhujši boji med kristjani in pogani. (Premagani vodja Slovencev je bil krščen potem pri izviru Savice.)

Rebro Ajdovskega moža je bilo shranjeno v Gornjem gradu v cerkvi, kakor pravi ljudsko izročilo. »Od rebra Ajdovskega moža vsako leto enkrat kane, a kadar bo čisto na zemljo skapalo, tedaj bo sodni dan.«

Rebro je res svoje dni viselo v vdolbini zidu gornjeegrajske cerkve, a je kasneje nekam izginilo, ko so cerkev belili.

O tem rebro, ki je viselo od stropa cerkve v Gornjem gradu, poroča prof. J. T. Suppantšitsch v svoji brošurici »Ausflug von Cilli nach Sulzbach«, Maribor 1826, naslednje: »Ko so za novo cerkev v Gornjem gradu temeljne rove kopali (spomladi leta 1752), so našli v zemlji oni dve velikanski kosti (rebro in ključnico), koji sem spravil v Joanneum v Gradec. Pač ne vem, od katere živali bi neki oni dve kosti bili.«

Ajdovska deklica je, kakor pripoveduje narodna pripovedka, pobrala kmete-kosce na travniku, jih kot igračo odnesla na dlani roke domov v

¹ Glej tudi razpravo v brošurici dr. Josipa Tomiška: Kje leži Ajdovski gradec. Ljubljana 1911.

grad. V gradu so dali kmetom-koscem velikanski hleb kruha, deklici pa naročili, postaviti jih nazaj.

Slovenski narod ljubi orjaškost in veličino — in ta poteza orjaškosti, kakor jo vidimo na liku Ajdovskih deklic, je izvirna specializacija slovenske psihe.

O orjaškosti Ajdovskih deklic pripovedujejo še druga ljudska izročila. Tudi v Crngrobu blizu Škofje Loke, v cerkvi sv. Martina nad stranskim oltarjem je tako rebro orjaške Ajdovske deklice. Ljudsko izročilo pravi izrecno o tem rebro, da »izvira od velikanske Ajdovske deklice, ki je stala z eno nogo na Šmarjetni, z drugo pa na Šmarni gori«.

Jugovzhodno od Brda je na vznožju hriba studenec, ki ga ljudstvo še dandanes imenuje »Ajdovski ali zlati studenec«. Iz tega studenca so velikani Ajdje zajemali vodo, zlat pa se imenuje zato, ker so imeli Ajdje v njegovi bližini zakopane zlate zaklade. (Dalje.)

Fran Gumilar

Kulturna slika prekmurske vasi

Premoženjske razmere.

Posestno razmerje Lipovcev je zaradi lokalnega malthusianstva skrajno neugodno. Vas je pred izvedbo agrarnega zakona posedovala 983 oralov zemlje. Tedanje posestno stanje je bilo sledeče:

Število posestnikov, ki so imeli					
0·5—3	3—6	6—9	9—12	12—15	nad 15 oralov zemlje
54	45	23	18	9	6

Iz te tabele je razvidno, da je od 156 posestnikov bilo 99 bajtarjev, to so oni, ki so imeli manj od 6 oralov zemlje, in 57, ki so bili v nekoliko boljšem gospodarskem položaju. Prvi so se morali stalno boriti za vsakdanji kruh, drugi pa so bili vsaj za silo preskrbljeni.

Po izvedbi agrarne reforme so se posestne razmere izpremenile takole:

Število posestnikov, ki imajo					
0·5—3	3—6	6—9	9—12	12—15	nad 15 oralov zemlje
20	58	37	25	9	6

Po agrarni reformi se je torej posestno stanje povečalo za 217 oralov, kar se je razlástilo iz beltinskega in rakičanskega veleposestva. Število bajtarjev je padlo za pičlo število 21. Število malih kmetov, to so oni, ki imajo nad 6 oralov zemlje, se je povečalo istotako z majhnim številom 21. Agrarna reforma torej ni izpolnila nade, ki so jih gojili agrarni interesi. Na drugi strani, zemlja je bila dodeljena v najtežjih gospodarskih konjunkturah, tako da se je